

Analysis of Effective Factors for Citizens' Participation in Open Governance Data in Iran

Hamid Taboli*

Associate Professor, Department of Public Administration, Payam Noor University, Kerman, Iran

Mahboobeh Askari Bagherabadi

PhD Student of Public Administration, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran

Pedram Rajabzadeh

Master's student in public administration, Payam Noor University, Kerman, Iran

Abstract

In recent decades, with the development of information and communication technologies, existing movements in governance to improve relations between the people and the government were formed under the title of new governance. The purpose of this research is to analyze the factors of participation in governance data. For this purpose, in the first step, the constituent elements of citizens' participation in open governance data were identified from the theoretical literature (by a systematic review method) and interviews with experts. The research community comprises 18 political and administrative experts from the organizations under the Ministry of Interior. Data collection tools are interviews and questionnaires. With a comprehensive review of the background of the research and soliciting opinions from experts, the number of 10 factors affecting citizens' participation in open governance data includes Personality characteristics, individual capabilities and internal motivation of citizens, external motivation of citizens, economic factors, organizational and legal factors, quality of open governance data platform, quality of open governance data services, cultural-social factors, political factors and international developments, in the form of a structural model. An interpretation was identified and leveled. The results showed that the realization of citizens' participation in open governance cannot be a purely executive decision by the government. However, various political, economic, cultural, social, organizational, and technological requirements and international developments related to each of them should be counted and analyzed. Furthermore, it finally planned and acted according to it in line with the general interests of the society.

Keywords: Open data, Open government, Open governance data, Vitizen participation.

* Corresponding Author: htaboli@pnu.ac.ir

How to Cite: Taboli, H., Askari Bagher Abadi, M., & Rajabzadeh, P. (2023). Effective factors on citizen participation in open government with an interpretive structural modeling approach. *Studies in Public Service Administration*, 1(1), 93- 122. doi: 10.22054/spsa.2023.70448.1006

تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز در ایران

حمید تابلی *

دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

محبوبه عسکری باقرآبادی

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

پدرام رجبزاده

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

در دهه‌های اخیر با گسترش تحولات عمیق فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، جنبش جدیدی در حاکمیت به منظور بهبود روابط بین مردم و حکومت تحت عنوان حکومت باز شکل گرفت. هدف این پژوهش، تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز است. برای این منظور در گام اول عناصر تشکیل‌دهنده مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز از ادبیات نظری (به روش مرور نظام‌مند) و مصاحبه با خبرگان شناسایی شد. جامعه پژوهش را خبرگان سیاسی و اداری سازمان‌های زیرمجموعه وزارت کشور به تعداد ۱۸ نفر تشکیل می‌دهند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه و پرسشنامه است. با مرور جامع پیشینه پژوهش و نظرخواهی از خبرگان، تعداد ۱۰ عامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز شامل؛ ویژگی‌های شخصی، توانمندی‌های فردی و انگیزش درونی شهروندان، انگیزش بیرونی شهروندان، عوامل اقتصادی، عوامل سازمانی و حقوقی، کیفیت بستر داده حاکمیتی باز، کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز، عوامل فرهنگی-اجتماعی، عوامل سیاسی و تحولات بین‌المللی، در قالب مدل ساختاری تفسیری شناسایی و سطح‌بندی گردید. نتایج نشان داد که تحقق مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز نمی‌تواند یک تصمیم اجرایی محض از سوی حاکمیت باشد، بلکه بایستی الزامات گوناگون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سازمانی، فناوری و تحولات بین‌المللی مرتبط با هر یک از آن‌ها را احصا و مورد واکاوی قرار داد و در نهایت متناسب با آن در راستای منافع عمومی جامعه برنامه‌ریزی و اقدام نمود.

کلیدواژه‌ها: داده باز، حکومت باز، داده حاکمیتی باز، مشارکت شهروندان.

مقدمه

امروزه نارضایتی شهروندان از شیوه‌های سنتی حکمرانی به صورت متمرکز از یک سو و مسائل سخت و پیچیده‌ای که گریبان‌گیر حکومت‌ها بوده از سوی دیگر، در کنار ظرفیت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، باعث پررنگ‌تر شدن نقش مشارکت عمومی در حاکمیت گردیده است (قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف).

باید توجه داشت که محدود شدن مشارکت مردمی به زمان انتخابات و مناسبت‌های ملی، ضمن کاستن از مشروعیت دولت‌ها، منجر به کاهش اعتماد مردم به دولت خواهد شد، و متعاقباً نتایجی هم‌چون؛ فساد، بی‌تفاوتی، مسئولیت‌ناپذیری و عدم احساس تعلق به جامعه را به دنبال خواهد داشت (ابوالمعالی و همکاران، ۱۳۹۹).

با توجه به ذات شفاف و غیرمتمرکز فناوری‌های نوظهور در عرصه‌ی علم و فناوری جهان و رویکرد کنونی جوامع بشری در حرکت به سمت تمرکززدایی از حاکمیت، چنین فناوری‌هایی در تمام حوزه‌های عملی و نظری جامعه طرفداران زیادی پیدا خواهد کرد و در نتیجه حکومت‌ها ضمن مواجهه با تهدید این طرفداران که در مسیر حذف نهادهای حکمرانی سنتی گام برمی‌دارند، احتمال تقابل با الیگارش‌های متخصص این فناوری‌ها، و متعاقباً بروز شکاف‌های عمیق اجتماعی را پیش روی خود خواهند داشت (Atzori, 2015). بنابراین اگر حتی مشارکت عمومی پاسخ همه مسائل حکمرانی را ندهد و تنها مبنایی برای در نظر گرفتن احساسات مردم باشد، بایسته است تا حکومت‌ها با استفاده از ظرفیت‌های قانونی، اطلاعات و امکانات در دسترس، در راستای توسعه «داده حاکمیتی باز» به منظور جلب «مشارکت عمومی شهروندان» و همچنین حل معضل بی‌اعتمادی مردم نسبت به حکومت، اقدام نمایند.

یکی از رویکردهای نوین شکل گرفته به منظور جلب مشارکت مستقیم شهروندان پارادایم «داده حاکمیتی باز» است که با در اختیار قرار دادن اطلاعات بخش عمومی به شهروندان مبتنی بر مفهوم داده باز، به دنبال شفافیت در حکومت، بهبود رابطه میان مردم و حکومت و نیز افزایش اعتماد شهروندان به حکومت می‌باشد (عبدالحسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶). داده حاکمیتی باز، زیرمجموعه‌ای از داده باز (که بدون هیچگونه محدودیتی برای عموم، به صورت رایگان قابل دسترسی است) و مرتبط به حاکمیت است که برای عموم

مردم باز می‌شود (اسماعیل‌نژاد، ۱۳۹۷).

به تعبیری دیگر داده حاکمیتی باز مجموعه‌ای از خط‌مشی‌ها است که شفافیت و پاسخگویی را ارتقاء داده و با در اختیار همگان قرار دادن داده‌های حاکمیتی، خلق ارزش می‌کند. از همین رو در سال‌های اخیر، اصطلاح حکومت باز به یکی از مفاهیم کلیدی در مباحث حکمرانی و مردم سالاری تبدیل شده است و به مثابه افق شفافیت حاکمیت و صدای شهروندان در فراگردهای خط‌مشی‌گذاری پیرامون موضوع‌های متفاوت مدیریت دولتی اعم از؛ شفافیت، پاسخگویی، دسترسی باز به داده‌های دولتی، تضمین حق استفاده شهروندان از اطلاعات (ضمن محافظت از داده‌های خصوصی) و نیز ساز و کارهای عملی جهت مشارکت شهروندی، در ایده حکومت باز مطرح گردیده است (ابوالمعالی و همکاران، ۱۳۹۹). شواهد نشان می‌دهد در حال حاضر مشارکت شهروندان در امور حاکمیتی بسیار پایین است (Schmidhuber et al., 2019) و این کمبود به عنوان یک چالش و نیاز اساسی، نیازمند واکاوی دقیق و انجام تحقیقات بیشتر در این حوزه می‌باشد تا براساس قابلیت‌های ابتکار «داده حاکمیتی باز» به این چالش‌ها و سؤالات بنیادینی از جمله؛ مشارکت حداقلی شهروندان و ارتباط فکری و اجرایی اندک حکومت و مردم، پاسخ مناسب ارائه شود (ثنایی و همکاران، ۱۳۹۶).

بنابراین این پژوهش به شناسایی راه‌های دستیابی به جلب مشارکت عمومی مردم در امور حاکمیتی با کمک «تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز» می‌پردازد، با این مقصود که شاید بحث و بررسی پیرامون این مفهوم به حاکمان این قدرت را بدهد تا مردم را در خط‌مشی‌گذاری‌ها و مسائل حکمرانی همراه کنند و ضمن کاستن شکاف بین خود و مردم و همچنین بهره‌گیری از کلیه ظرفیت‌های عظیم و بالقوه داده حاکمیتی باز، کشور را در مسیر تعالی و توسعه پایدار قرار دهند. در نهایت نظر به این که امروزه پیشرفت‌های علمی در حوزه داده حاکمیتی باز از ادبیات نظری آن پیشی گرفته است، ولی متأسفانه هنوز اثر قابل توجهی از ادبیات دانشگاهی آن در جامعه علمی کشورمان مشاهده نمی‌شود، لذا این مسئله بر ضرورت پرداختن هرچه سریع‌تر به این مبحث در فضای گفتمان علمی و پژوهشی کشور تأکید می‌نماید. لذا سؤالات پژوهش حاضر بدین شرح است:

- ۱- کلیدی ترین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز کدامند؟
- ۲- روابط علی و ارتباطی که میان این عوامل برقرار است چگونه خواهد بود؟
- ۳- وابسته ترین عامل و مستقل ترین عامل کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مشارکت شهروندان

در یک تعبیر کلی مشارکت، درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت های گروهی است که از این طریق به صورت داوطلبانه برای دستیابی به اهداف مشترک یکدیگر را یاری رسانده و در مسئولیت کار شریک می شوند. لذا به لحاظ موضوعی مشارکت را می توان به گونه هایی هم چون؛ ذهنی و فکری، اقتصادی، فیزیکی، سیاسی و اجتماعی تقسیم بندی نمود (ملکشاهی و همکاران، ۱۳۹۷). بنابراین واژه مشارکت شهروندان به مثابه یک چتر فعالیت هایی را شامل می شود که به وسیله آن مردم نگرانی ها، نیازها، منافع و ارزش هایشان را در تصمیمات و اقدامات مربوط به موضوعات و مسائل عمومی جای می دهند.

حکومت باز

در دهه های اخیر، در راستای تحول در نحوه حکمرانی مفاهیم جدیدی از جمله؛ مفهوم «دولت الکترونیک»، تا مفهوم تازه تری نظیر «دولت مشارکتی» و یا جدیدترین و کامل ترین مفهوم از دولت تحت عنوان «حاکمیت باز» بروز و ظهور یافته اند. در این میان حاکمیت باز خود از سه بسته ی مفهومی دیگر شامل؛ ۱- «شفافیت، مسئولیت پذیری و پاسخگویی»، ۲- «داده حاکمیتی باز» و ۳- «مشارکت»، تشکیل شده است (Zuiderwijk et al., 2014). حکومت باز، یک دکترین حکمرانی است که بیان می دارد، شهروندان حق دسترسی به مدارک و رویه های حکومتی را دارند تا بتوانند بر بخش عمومی نظارت داشته باشند. به صورت کلی این دکترین بر مقابله با استبدال های دیگر حکمرانی برای مشروعیت بخشی به محرمانگی فزاینده عملکرد حکومت استوار است. در غرب ایده حکومت باز حداقل به عصر روشنگری بازمی گردد، اما در نظام حقوقی ایران حکومت باز و حق انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات در قانون اساسی به صورت ضمنی به رسمیت شناخته شده، و

در قانون مصوب سال ۱۳۸۸، تحت عنوان؛ «انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات»، در پنج فصل و بیست و سه ماده به ترویج شفافیت توسط سازمان‌ها و امکان دسترسی شهروندان به اطلاعات مربوط به نهادهای دولتی تصریح شده است (عبدالحسین زاده و همکاران، ۱۳۹۶). مدل حکومت باز پلتفرمی است که در آن شهروندان به منزله شخصیت‌های اصلی دموکراسی مدنظر قرار می‌گیرند، از این جهت در مورخ ۲۱ ژانویه ۲۰۰۹ سه رأس مثلث حکومت باز مبتنی بر سه اصل شامل؛ شفافیت، مشارکت و همکاری گنجانده شد (Lathrop & Ruma, 2010).

داده حاکمیتی باز

به دنبال جنبش «حکومت باز» یک رویکرد و پارادایم نوین شکل گرفته در عرصه‌ی سیاست‌گذاری و حکمرانی است و شامل زیرمجموعه‌ای از اطلاعات بخش عمومی نظیر؛ اطلاعات مالی و اقتصادی، تصادفات، بیماری‌ها، آب و هوا و آلودگی، آمار آموزش و پرورش، عملکرد سازمان‌ها و غیره می‌باشد که به صورت داده باز در اختیار مردم قرار می‌گیرد. داده‌های باز منتشر شده توسط دولت‌ها می‌تواند در شفافیت عملکرد آنان نقش مهمی ایفا کنند و شرایط اجتماعی بسیار بهتری را برای شهروندان یک جامعه فراهم کند. به عبارتی، داده حاکمیتی باز شامل داده‌های ساختار یافته‌ای است که قابل خوانش و اقدام توسط ماشین بوده و حاکمیت و سازمان‌هایی که از بودجه عمومی منتفع می‌شوند را بر روی وب منتشر نموده تا عموم مردم بتوانند بدون محدودیت و بصورت رایگان داده‌ها را مورد استفاده مجدد قرار دهند (ثنایی و همکاران، ۱۳۹۶).

شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز

پس از بررسی و مطالعه مقالات، پایان‌نامه‌ها و کتب مرتبط، برای شناسایی عوامل مؤثر در مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز، روش مرور نظام‌مند ادبیات نظری مورد توجه قرار گرفته است. مرور نظام‌مند (سیستماتیک) ادبیات نظری مشتمل بر پنج مرحله متوالی است و عبارت است از تنظیم دقیق سؤال پژوهش، به کارگیری معیاری جهت شمول و عدم شمول منابع، شناسایی مطالعات مرتبط، ارزیابی و انتخاب نوشته‌ها و ترکیب نتایج. مرور نظام‌مند ادبیات نظری، امروزه معتبرترین و قابل‌اتکاترین روش جهت شناسایی و ترکیب

دانش موجود در مورد یک موضوع مرتبط با اهداف پژوهش است (Lavis et al., 2005)؛ به نقل از بستم و همکاران، ۱۳۹۴). بدین منظور و براساس روش ارائه شده، این مرور نظام‌مند با توجه به هدف پژوهش، بر این سؤال اصلی متمرکز است که: "عناصر شکل-دهنده مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز کدامند؟"

در ادامه با توجه به سؤال بالا به منظور اینکه یک مقاله در فرایند مرور نظام‌مند این پژوهش در نظر گرفته شود، می‌بایست اولاً یک مقاله علمی چاپ‌شده در یک مجله و ژورنال دانشگاهی باشد؛ بعلاوه اینکه بایستی بین سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۰ و ۲۰۲۲-۲۰۱۰ منتشر شده باشد. مضافاً اینکه بایستی مورد توجه قرار گرفته باشد خواه در یک عملیاتی و خواه به‌صورت مفهومی بر روی اهداف پژوهش (مطالعه) اثر داشته باشد. خروجی این فرایند ۱۶ مقاله علمی است که پس از مطالعه دقیق آنها عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز استخراج گردید. در ادامه مرحله شناخت، جهت تکمیل اطلاعات و غنای مبانی نظری جلسات مصاحبه عمیق با خبرگان و صاحب‌نظران برگزار شد. در این پژوهش و در این مرحله با ۱۸ نفر از خبرگان و متخصصین آشنا به موضوع، مصاحبه انجام پذیرفت.

بر این اساس می‌توان پیشایندهای مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز را در ۷ گروه پیشایندهای فردی، اقتصادی، سازمانی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، عوامل فرهنگی-اجتماعی، سیاسی و تحولات بین‌المللی؛ دسته‌بندی نمود. مطابق با جدول شماره (۱) پژوهشگران حوزه‌ی داده حاکمیتی باز عوامل شخصیتی و فردی شهروندان از جمله؛ سن، جنسیت، تحصیلات، توانایی، تجربه، علاقه، حس همکاری، تمایل به تغییر و سایر انگیزه‌های درونی و بیرونی که فرد را به سوی مشارکت بیشتر سوق می‌دهد را به عنوان یکی از مهم‌ترین شرایط زمینه‌ای لازم برای تحریک مشارکت عمومی معرفی می‌نمایند. به عنوان نمونه، شهروندان مرد، تحصیل‌کردگان، حائز مهارت و تخصص، آگاه به سواد دیجیتال و دارای تجربه قبلی مشارکت، استقبال بیشتری برای مشارکت از خود نشان می‌دهند. به عبارتی آنچه که موجب بروز یک رفتار و پایداری آن می‌شود، پاداش حاصل از انجام آن است.

عوامل اقتصادی نیز به عنوان یکی دیگر از ابعاد مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز، از دو جنبه افزایش شاخص رفاهی شهروندان و توسعه اقتصادی کشور، بر مشارکت شهروندان تأثیر می‌گذارد. لذا مشاهده می‌شود که از نظر اقتصادی، افرادی که دارای درآمد بالاتری هستند، احتمال بیشتری دارد که نسبت به طبقه کارگر و افراد کمتر آموزش‌دیده در جریان حاکمیت مشارکت کنند.

عوامل سازمانی و حقوقی ذکر شده در جدول شماره (۱) شامل زیرساخت‌های زیربنایی و نظام یافته‌ای هستند، که حکومت جهت سامان‌دهی سیاسی و ایجاد فضای باز برای مشارکت عمومی شهروندان برنامه‌ریزی و تأمین می‌نماید. حکومت‌ها برای تحقق ابتکارات حکومت باز، باید دست به طراحی سازمانی بزنند. به عبارتی باید در اولین گام پس از وضع قوانین و هنجارهای جدید در جامعه، به منظور بهبود عملکرد حکومت باز و نیز در راستای کارا نمودن تبادل اطلاعات با شهروندان، مشاغل و سایر ذی‌نفعان، برای تغییر فرآیندها و ساختارهای سازمان‌های عمومی برنامه‌ریزی گردد (Ingrams, 2020).

همچنین در دنیای امروز؛ فناوری اطلاعات موضوع مشارکت مستقیم شهروندان در خط‌مشی‌گذاری عمومی را مجدداً مطرح کرده است. از این رو وجود زیرساخت‌های قوی و فراگیر در تمام نقاط کشور بسیار مهم می‌باشد (قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف). در تحقیق حاضر عوامل فناوری اطلاعات و ارتباطات مطابق با جدول (۱) در دو بخش مجزا تحت عنوان کیفیت پلتفرم داده مشارکتی باز و کیفیت خدمات داده مشارکتی باز قابل مشاهده است.

پژوهشگران همچنین عوامل فرهنگی-اجتماعی را در بین عوامل تأثیرگذار بر مشارکت عمومی بسیار حائز توجه می‌دانند، به نحوی که معتقدند مشارکت عمومی باید به یک خواست عمومی تبدیل شود، چرا که بدون تقاضای عمومی تالار مشارکت خالی خواهد ماند، حتی زمانی که دروازه‌های آن بسیار باز باشد. آن‌ها پارامترهایی از قبیل سرمایه اجتماعی (شامل؛ اعتماد عمومی و قدرت یکپارچگی)، فرهنگ ملی (شامل؛ فرهنگ گفتگو، هویت ملی، عقاید مذهبی، تقاضای عمومی برای مشارکت و اقتدار طلبی مردم) و دانش و آگاهی عمومی مردم را به عنوان مضامین تشکیل دهنده عوامل فرهنگی-اجتماعی برمی‌شمارند. جدول (۱)

همچنین از نظر سیاسی وجود احزاب قوی و پاسخگو در زمینه مشارکت شهروندان در حاکمیت بسیار مهم می‌باشد. شرایط سیاسی داخلی و خارجی از جمله؛ روابط بین‌الملل، وضعیت انتقال فناوری و جایگاه کشور در منطقه و بحران‌های سیاسی درون مرزی و برون مرزی نیز می‌تواند تأثیر بسزایی بر مشارکت عمومی شهروندان از خود بر جای گذارد (رودساز و همکاران، ۱۳۹۷). در نهایت تحولات بین‌المللی تحت تأثیر عواملی همچون (گرایش‌های جهانی شدن، تحولات اقتصادی و سیاسی جهان، تحول در نظام‌های اطلاعاتی و ارتباطی، تغییر و تحول در نظریه‌های جهانی و ایجاد و توسعه فناوری‌های نوین) مفاهیم و ساختارهای سنتی حاکمیت و روابط بین حاکمیت و مردم را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد.

مطالعات اخیر شش اثر پیشران را برای ترغیب شهروندان به حکومت باز شامل؛ «سهولت کاربرد، سودمندی، انگیزه درونی، رضایت‌مندی سیاسی، اعتماد به حکومت و سطح دسترسی به فناوری» شناسایی کرده است (Desoza, 2022).

از طرفی یافته‌های تحقیقات محققان ضمن تأکید بر قابلیت‌ها و نقش شهروندان در داده مشارکتی باز، مهم‌ترین عوامل محرک و بازدارنده شهروندان برای مشارکت در داده مشارکتی باز را شامل؛ «خصوصیات شهروندی، ویژگی‌های شخصیتی، انگیزش بیرونی، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل فناوری و عوامل سیاسی» معرفی می‌کند (Purwanto et al, 2022). در مقاله‌ای با عنوان «داده حاکمیتی باز یک فرآیند نوآورانه، براساس درس‌هایی از یک آزمایش میدانی» که در سال (۲۰۲۰) انجام گرفت نیز، مکانیزم‌های موفقیت فرآیند داده مشارکتی باز، بر مبنای اصل شفافیت، مشارکت شهروندان، برقراری تعامل و همکاری، توسعه اقتصادی و خدمات عمومی، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت (Ruijter & Meijer, 2020).

به استناد خروجی «واکاوی و تبیین پیشران‌های مؤثر بر آینده مشارکت عمومی در خط‌مشی‌گذاری»، عوامل؛ «نوع حکومت»، «سطح فناوری»، «تحریم‌ها» و «دانش و آگاهی مردم» به عنوان چهار عامل یا پیشرانی که بیشترین تأثیر را بر روی مشارکت عمومی در خط‌مشی‌گذاری دارند، شناسایی گردید (قربانی زاده و همکاران، ۱۴۰۰ ب). همچنین محققان در تحقیقات انجام شده با عنوان «الگویی برای شناسایی پیشران‌های کاربست مدل

حکومت باز در دستگاه‌های اجرایی ایران» و «طراحی الگوی اصلاحات اداری با رویکرد حکمرانی دیجیتال»، دریافتند که دولت‌ها با استفاده از پلتفرم، منابع مالی، فکری و اطلاعاتی، همچنین مردم و توانایی خود، می‌توانند ظرفیت عظیمی را برای مشارکت و انجام دادن کارها به وسیله خود مردم، به وجود آورند و گام در عرصه فرا دیوانسالار بگذارند (ابوالمعالی و همکاران، ۱۳۹۹).

جدول شماره (۱) عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز، بر اساس مطالعات اخیر را نشان می‌دهد.

جدول ۱. عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	تحقیقات
اجتماعی	ویژگی‌های شخصیتی	سن - جنسیت - دانش - شایستگی - تجربه و...	پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ اشمیتوبر و همکاران، ۲۰۱۹ پروانتو و همکاران، ۲۰۲۰؛ اشمیتوبر و همکاران، ۲۰۱۹؛ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ ب؛ رودساز و همکاران، ۱۳۹۷ پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ اشمیتوبر و همکاران، ۲۰۱۹؛ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف؛ ملک نژاد و ثنایی، ۱۳۹۹؛ رودساز و همکاران، ۱۳۹۷
	توانمندی‌های فردی و انگیزش درونی شهروندان	مهارت حل مسئله - مهارت‌های ارتباطی - سواد دیجیتال - حس همکاری و نوع دوستی - تمایل به تغییر - علاقه، عقاید مذهبی	
اقتصادی	انگیزش بیرونی شهروندان	مشاهده نتایج و فواید - مبارزه با فساد - تبلیغات - راهبردهای تشویقی	
	توسعه اقتصادی کشور وضعیت معیشت مردم	درآمد ناخالص ملی، توزیع درآمد، ارزش پول ملی، رونق کسب و کار تأمین نیازها اولیه طبق هرم مازلو، امکان دسترسی به ابزارهای الکترونیکی	پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف؛ ثنایی و همکاران، ۱۳۹۷؛ رودساز و همکاران، ۱۳۹۷ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف

ادامه جدول ۱.

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	تحقیقات
عوامل سازمانی	حکومت	ایدئولوژی، تفکیک قوا، تمرکز زدایی در حاکمیت، تخصیص بودجه، تعهد به مشارکت عمومی، برقراری تعامل بین سازمانهای دولتی و مدنی، شفافیت و پاسخگویی	قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ ب؛ ثنایی و همکاران، ۱۳۹۷؛ پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ رویجر و میجر، ۲۰۲۰؛ اشمیتوبر و همکاران، ۲۰۱۹؛ آنزری؛ ۲۰۱۵ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف؛ رویجر و میجر، ۲۰۲۰؛ اینگرامز، ۲۰۲۰؛ ثنایی و همکاران، ۱۳۹۷؛ دانشپور و همکاران، ۱۳۹۶
	ابزارهای حقوقی و قانونی	قانونگذاری رسمی و غیررسمی، حاکمیت قانون و حقوق شهروندی، ایجاد ساز و کارهای مشارکت تدوین معیارهای دقیق محرمانگی، تشکیل سازمان ملی مدیریت داده مشارکتی باز	
عوامل فناوری اطلاعات و ارتباطات	کیفیت پلتفرم داده مشارکتی باز	کیفیت زیرساخت‌های فناوری و توسعه "ICT" ازجمله؛ شبکه‌های انتقال داده، اینترنت ملی و میزان دسترسی به فناوری	پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف؛ بوذرجمهری و همکاران، ۱۳۹۸؛ جزینی و همکاران، ۱۳۹۵
	کیفیت خدمات داده مشارکتی باز	توسعه سامانه‌های مشارکت الکترونیک، کیفیت داده؛ (ارائه داده به صورت کاربردی، به روز، در دسترس، خوانا و قابل درک)، پشتیبانی از داده، ارائه آموزش، وجود مکانیزم‌های بازخورد در سطح کاربر، شکل‌گیری اکوسیستم داده مشارکتی باز، امنیت اطلاعات شامل؛ حفاظت اطلاعات و سیستم‌های اطلاعاتی از فعالیت‌های غیرمجاز	پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ رویجر و میجر، ۲۰۲۰؛ اشمیتوبر، ۲۰۱۹؛ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ ب؛ ملک‌نژاد و ثنایی، ۱۳۹۹؛ بوذرجمهری و همکاران، ۱۳۹۸؛ رودساز و همکاران، ۱۳۹۷؛ اینگرامز، ۲۰۲۰؛ ثنایی و همکاران، ۱۳۹۷

ادامه جدول ۱.

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	تحقیقات
فرهنگ-اجتماعی	فرهنگ ملی	ظرفیت فرهنگ دموکراتیک، هویت ملی، اعتقادات مذهبی، فرهنگ گفتگو و ائتلاف بین نخبگان سیاسی	پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ اشمیتوبر و همکاران، ۲۰۱۹، قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ ب؛ رودساز و همکاران، ۱۳۹۷؛ دانشپور و همکاران، ۱۳۹۶
	سرمایه اجتماعی	اعتماد عمومی، قدرت همبستگی و تعامل بین شهروندان، ایجاد نهادهای حمایتی و اجتماعی، شکل‌گیری جریان‌های اجتماعی و سمن‌ها	قربانی‌زاده، ۱۴۰۰ الف؛ پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ بوذرجمهری و همکاران، ۱۳۹۸؛ دانشپور و همکاران، ۱۳۹۶؛ رحمت‌الهی و آقامحمدآقایی، ۱۳۹۲
	دانش و آگاهی شهروندان		قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف؛ ملک نژاد و ثنائی، ۱۳۹۹؛ بوذرجمهری و همکاران، ۱۳۹۸؛ رودساز و همکاران، ۱۳۹۷؛ دانشپور و همکاران، ۱۳۹۶
عوامل سیاسی	حوزه سیاست داخلی	اعتماد به حکومت، پایداری و ثبات سیاسی، تنوع جناح‌های سیاسی، اراده حکومت در شفافیت و پاسخگویی، جمع‌سپاری (برون‌سپاری عمومی به مردم عادی)، تمایل خط‌مشی‌گذاران به مشارکت در داده مشارکتی باز	سایلام و همکاران، ۲۰۲۲؛ پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ ب؛ بوذرجمهری و همکاران، ۱۳۹۸؛ رهنورد و مؤمن کاشانی، ۱۳۹۷
	ابزارهای مردم‌سالاری	احزاب سیاسی و جامعه مدنی کارآمد، رسانه‌های آزاد، انتخابات	پروانتو و همکاران، ۲۰۲۲؛ قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰ الف؛ رودساز و همکاران، ۱۳۹۷

ادامه جدول ۱.

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	تحقیقات
تحولات بین المللی	---	تأثیر گرایش های جهانی شدن، تحول در نظام های اطلاعاتی و ارتباطی، ایجاد و توسعه فناوری های نوین، تحولات اقتصادی و سیاسی جهان	دانشپور و همکاران، ۱۳۹۶؛ اشرفی و اسلامی، ۱۳۹۶
		بحران های سیاسی برون مرزی و تحریم های اقتصادی	رودساز و همکاران، ۱۳۹۷
		سیاست گذاری های کشورهای قدرتمند جهان، وجهه بین المللی و عضویت در سازمان های بین المللی	قربانی زاده و همکاران ۱۴۰۰ الف

با مشاهده نتایج مطالعات اخیر، خلاء تحقیقاتی موجود به خوبی قابل درک است. مشاهده می شود که تاکنون پژوهش مشخصی به شکل جامع به بررسی پیشایندهای مشارکت شهروندان در داده ی حاکمیتی باز نپرداخته است که در این پژوهش علاوه بر شناسایی پیشایندها، به دسته بندی این پیشایندها و بررسی روابط علت و معلولی میان آنها نیز پرداخته می شود.

روش

پژوهش حاضر از از جمله پژوهش های توسعه ای- کاربردی است. برای گردآوری داده های اولیه، از ادبیات پژوهش و ابزار مصاحبه با ۱۸ نفر از خبرگان و مدیران سیاسی و اداری سازمان های زیرمجموعه وزارت کشور استفاده شده است که با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند انتخاب گردیدند. در ادامه داده ها، توسط نرم افزار متلب^۱ و تحلیل میک مک^۲ مورد بررسی قرار گرفت. ایده ی اصلی مدل سازی ساختاری تفسیری تجزیه

1 MICMAC

2 MATLAB

یک نظام پیچیده به چند زیرنظام با استفاده از تجربه عملی و دانش خبرگان به منظور ساخت یک مدل ساختاری چند سطحی می باشد. در الگوسازی ساختاری تفسیری تلاش می شود تا با بررسی مقایسه‌ای زوجی متغیرها و عوامل تأثیر گذار، به یک الگوی ساختاری سلسله‌مراتبی سطح بندی شده دست یابیم که از این طریق تعامل بین عوامل و سطح آنها در الگو تعیین گردد.

روایی محتوا به حد و میزانی اشاره دارد که یک ابزار، منعکس کننده محتوای مشخص مورد نظر باشد. بر اساس روش لاوشه^۱، برای ایجاد روایی محتوایی در پرسشنامه، پس از مرور ادبیات و حوزه مورد مطالعه، دامنه محتوا و گزینه‌های ساخت پرسشنامه تدوین می‌شود، سپس از اعضای پانل محتوا خواسته می‌شود به میزان مناسب بودن هر گزینه با انتخاب یکی از سه گزینه "ضروری"، "مفید اما نه ضروری" و "غیر لازم" پاسخ دهند. با توجه به رابطه زیر نسبت روایی محتوا محاسبه شده و با توجه به سطح مورد نیاز برای معناداری آماری باید حداقل مقدار ۰/۷۵ برای هر گزینه جهت پذیرش آن گزینه به دست آید. پس از تکمیل پرسشنامه مربوط به روایی محتوا به دست آمده برای تمامی شاخص‌ها، برابر با یک به دست آمد. یعنی همه خبرگان پیشنندهای تعیین شده را برای انگیزه‌ی خدمت در بخش عمومی ضروری دانستند.

برای سنجش پایایی پرسشنامه مدل‌سازی ساختاری تفسیری از روش آزمون مجدد استفاده شده است. جهت نیل به این هدف، پرسشنامه مزبور برای سه نفر از خبرگان که دسترسی مجدد به آنها امکان‌پذیر بوده؛ دو بار و به فاصله سه هفته از هم ارسال شده و همبستگی بین پاسخ‌ها در مرحله اول و دوم برابر با ۰/۸۷۲، ۰/۸۲۴ و ۰/۷۹۵ به دست آمده است. با توجه به این که همبستگی پاسخ‌ها بالاتر از ۰/۷ می‌باشد، لذا می‌توان گفت که پایایی پرسشنامه قابل قبول است.

یافته‌ها

پس از تعیین پیشنندهای نهایی که شامل: ویژگی‌های شخصیتی شهروندان، توانمندی‌ها و انگیزش درونی شهروندان انگیزش بیرونی، شهروندان، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی

1 Laushe

گام ۲) ماتریس دستیابی: در ادامه، نمادهای روابط ماتریس ساختاری روابط درونی متغیرها بر حسب قواعد زیر به اعداد ۰ و ۱ تبدیل شد و در ماتریس دستیابی قرار گرفت:

الف) اگر خانه (i,j) در ماتریس خود تعاملی ساختاری نماد V گرفته است، خانه مربوط در ماتریس دستیابی عدد ۱ و خانه قرینه آن عدد ۰ می‌گیرد.

ب) اگر خانه (i,j) در ماتریس ماتریس خود تعاملی ساختاری نماد A گرفته است، خانه مربوط در ماتریس دستیابی عدد ۰ و خانه قرینه آن عدد ۱ می‌گیرد.

ج) اگر خانه (i,j) در ماتریس ماتریس خود تعاملی ساختاری نماد X گرفته است، خانه مربوط در ماتریس دستیابی عدد ۱ و خانه قرینه آن عدد ۱ می‌گیرد.

د) اگر خانه (i,j) در ماتریس ماتریس خود تعاملی ساختاری نماد O گرفته است، خانه مربوط در ماتریس دستیابی عدد ۰ و خانه قرینه آن ۰ صفر می‌گیرد. نتایج این مرحله در جدول (۳) آمده است.

جدول ۳. ماتریس دستیابی اولیه

عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱- ویژگی‌های شخصیتی شهروندان	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰
۲- توانمندی‌ها و انگیزش درونی شهروندان	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰
۳- انگیزش بیرونی شهروندان	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۴- عوامل اقتصادی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰
۵- عوامل سیاسی داخلی	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۰
۶- کیفیت پلت‌فرم داده حاکمیتی باز	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰
۷- کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۰
۸- عوامل فرهنگی-اجتماعی	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰
۹- عوامل سازمانی و حقوقی	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰
۱۰- تحولات بین المللی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

گام ۳) به دست آوردن ماتریس دستیابی سازگار شده: پس از اینکه ماتریس دستیابی اولیه به دست آمد، باید سازگاری درونی آن برقرار باشد. به عنوان نمونه اگر متغیر (الف) منجر به متغیر (ب) شود و متغیر (ب) هم منجر به متغیر (ت) شود، پس متغیر (الف) نیز

بایستی منجر به متغیر (ت) شود و اگر در ماتریس دستیابی این حالت برقرار نبود باید ماتریس اصلاح شود و روابطی که از قلم افتاده جایگزین شوند. برای سازگار کردن ماتریس روش‌های مختلفی پیشنهاد شده که در این پژوهش سازگاری در ماتریس دستیابی با استفاده از قوانین ریاضی حاصل شده است به این صورت که ماتریس دستیابی را به توان $(K+1)$ می‌رساند و $(K \geq 1)$ می‌باشد. البته عملیات به توان رساندن ماتریس باید طبق قاعده بولن^۱ باشد. طبق این قاعده $1 \times 1 = 1$ و $1 + 1 = 1$ می‌باشد. پس از سازگار نمودن، ماتریسی که مطابق با جدول (۴) ارائه شده است، حاصل می‌شود. لازم به توضیح است که اعدادی که علامت * گرفته‌اند نشان می‌دهند که در ماتریس دستیابی اولیه صفر بوده‌اند و پس از سازگاری عدد یک گرفته‌اند.

جدول ۴. ماتریس دستیابی پس از سازگاری

عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	قدرت نفوذ:
۱- ویژگی‌های شخصی شهروندان	۱	۱	*۱	۰	*۱	۰	*۱	۱	۰	۰	۵
۲- توانمندی‌ها و انگیزش درونی شهروندان	۰	۱	۱	*۱	۰	*۱	۱	*۱	*۱	۰	۶
۳- انگیزش بیرونی شهروندان	۰	۱	۱	۰	۰	۰	*۱	۰	۰	۰	۲
۴- عوامل اقتصادی	*۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۸
۵- عوامل سیاسی داخلی	*۱	*۱	۱	*۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۸
۶- کیفیت پلت فرم داده حاکمیتی باز	۰	*۱	۱	*۱	۰	۱	۱	*۱	*۱	۰	۶
۷- کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز	*۱	*۱	۱	۱	*۱	۱	۱	۱	۱	۰	۸
۸- عوامل فرهنگی-اجتماعی	۱	۱	۱	۰	۱	*۱	*۱	*۱	*۱	۰	۷
۹- عوامل سازمانی و حقوقی	۰	*۱	۱	*۱	۰	*۱	۱	*۱	۱	۰	۶
۱۰- تحولات بین المللی	*۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۹
میزان وابستگی:	۵	۹	۹	۶	۵	۷	۹	۸	۷	۰	

1 Boolean

گام ۴) سطح‌بندی و اولویت‌بندی متغیرها: برای تعیین سطح و اولویت متغیرها، مجموعه دستیابی^۱ و مجموعه پیش‌نیاز^۲ برای هر متغیر تعیین شد (Mandal & Deshmukh, 1994). مجموعه دستیابی هر متغیر شامل متغیرهایی است که از طریق این متغیر می‌توان به آنها رسید و مجموعه‌ی پیش‌نیاز متغیرهایی را شامل می‌شود که می‌توان توسط آنها به این متغیر رسید. این کار با استفاده از ماتریس دستیابی انجام شد. پس از تعیین مجموعه دستیابی و پیش‌نیاز برای هر متغیر، عناصر مشترک در مجموعه‌ی دستیابی و پیش‌نیاز برای هر متغیر شناسایی شدند. سپس نوبت به تعیین سطح متغیرها رسید. در اولین جدول، متغیری دارای بالاترین سطح تلقی می‌شد که مجموعه‌ی دستیابی و عناصر مشترک آن کاملاً یکسان بودند. پس از تعیین این متغیر یا متغیرها، آنها از جدول حذف شدند و با بقیه متغیرهای باقیمانده جدول بعدی تشکیل شد. در جدول دوم نیز همانند جدول اول، متغیر سطح دوم مشخص شد و این کار تا تعیین سطح همه‌ی متغیرها ادامه یافت. نتایج این مرحله در جدول (۵) آمده است.

گام ۵) ترسیم شبکه تعاملات: پس از تعیین سطح متغیرها مدل ترسیم می‌گردد. به این منظور مطابق شکل ۱، ابتدا متغیرها بر حسب سطح به ترتیب از بالا به پایین چینش شدند و روابط میان آنها بر اساس ماتریس دستیابی سازگار شده ترسیم گردید.

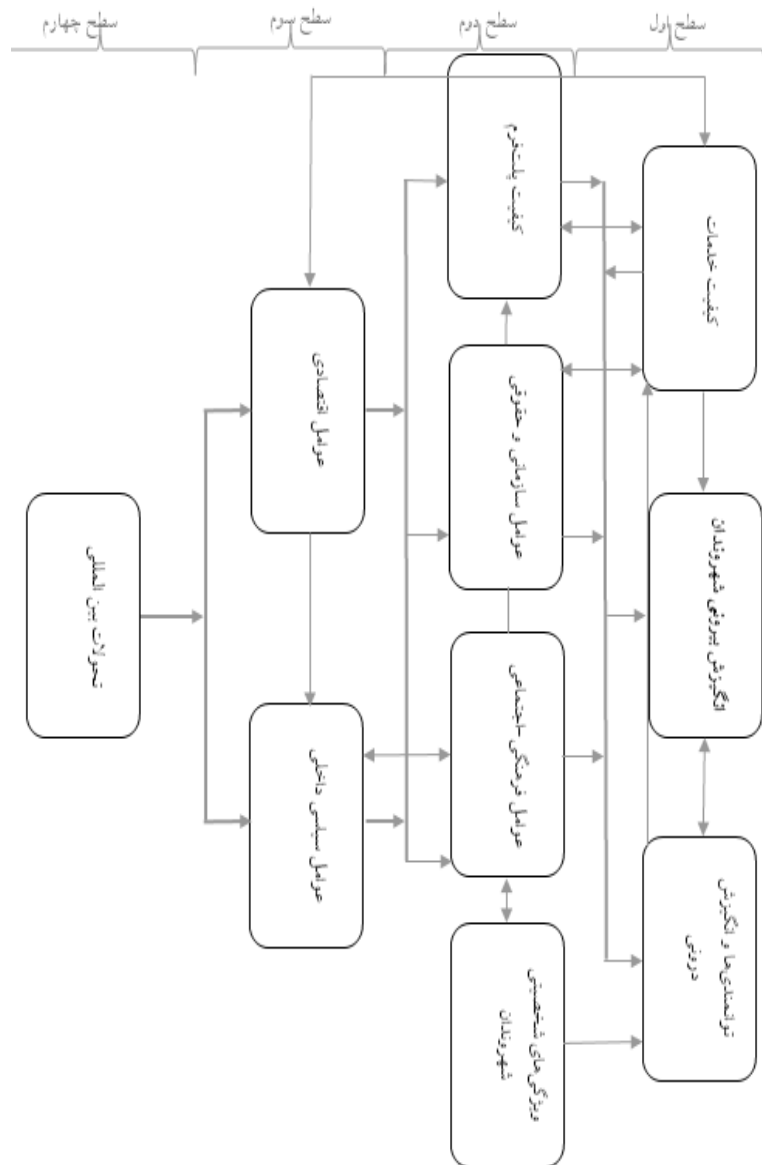
1 Reachability Set

2 Antecedent Set

جدول ۵. سطح بندی ماتریس دسترسی نهایی

عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز	مجموعه خروجی ها	مجموعه ورودی ها	مجموعه مشترک	سطح
۱- ویژگی های شخصیتی شهروندان	۸-۷-۵-۳-۲-۱	۱۰-۸-۷-۵-۴-۱	۸-۷-۵-۱	دوم
۲- توانمندی ها و انگیزش درونی شهروندان	۹-۸-۷-۶-۴-۳-۲	۶-۵-۴-۳-۲-۱ ۱۰-۹-۸-۷	۶-۴-۳-۲ ۹-۸-۷	اول
۳- انگیزش بیرونی شهروندان	۷-۳-۲	۶-۵-۴-۳-۲-۱ ۱۰-۹-۸-۷	۷-۳-۲	اول
۴- عوامل اقتصادی	۶-۵-۴-۳-۲-۱ ۹-۸-۷	۹-۷-۶-۵-۴-۲ ۱۰	۶-۵-۴-۲ ۹-۷	سوم
۵- عوامل سیاسی داخلی	۶-۵-۴-۳-۲-۱ ۹-۸-۷	۱۰-۸-۷-۵-۴-۱	۷-۵-۴-۱ ۸	سوم
۶- کیفیت پلت فرم داده حاکمیتی باز	۹-۸-۷-۶-۴-۳-۲	۸-۷-۶-۵-۴-۲ ۱۰-۹	۷-۶-۴-۲ ۹-۸	دوم
۷- کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز	۶-۵-۴-۳-۲-۱ ۹-۸-۷	۶-۵-۴-۳-۲-۱ ۱۰-۹-۸-۷	۴-۳-۲-۱ ۸-۷-۶-۵ ۹	اول
۸- عوامل فرهنگی-اجتماعی	۷-۶-۵-۳-۲-۱ ۹-۸	۷-۶-۵-۴-۲-۱ ۱۰-۹-۸	۶-۵-۲-۱ ۹-۸-۷	دوم
۹- عوامل سازمانی و حقوقی	۹-۸-۷-۶-۴-۳-۲	۸-۷-۶-۵-۴-۲ ۱۰-۹	۷-۶-۴-۲ ۹-۸	دوم
۱۰- تحولات بین المللی	۶-۵-۴-۳-۲-۱ ۱۰-۹-۸-۷	۱۰	۱۰	چهارم

شکل ۱. الگوی ساختاری تفسیری عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز

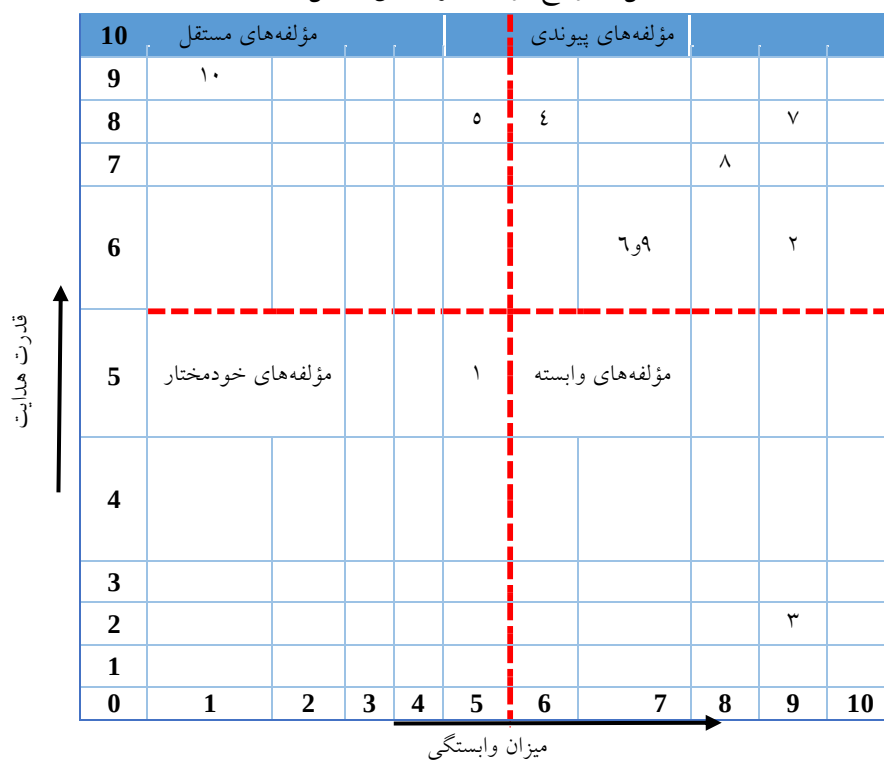

در پایان، از تحلیل میک میک استفاده شد. در این تحلیل متغیرهای پژوهش بر حسب قدرت هدایت^۱ (تعداد عناصر مجموعه‌ی دستیابی) و قدرت وابستگی^۲ (تعداد عناصر مجموعه‌ی پیش‌نیاز) به چهار دسته تقسیم می‌شوند. جدول (۶) نشان‌دهنده میزان قدرت هدایت و قدرت وابستگی است.

جدول ۶. درجه قدرت هدایت و وابستگی

مؤلفه‌های پژوهش:	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
قدرت هدایت :	۵	۶	۲	۸	۸	۶	۸	۷	۶	۹
میزان وابستگی :	۵	۹	۹	۶	۵	۷	۹	۸	۷	۰

شکل ۲. توزیع مؤلفه‌ها بر اساس تحلیل میک میک

1 Driving Power

2 Dependence Power

مطابق با شکل (۲)، توزیع متغیرها با توجه به تحلیل میک مک بدین شرح است:

۱. متغیرهای خودمختار: متغیرهای دارای قدرت هدایت و وابستگی ضعیف که به سبب ارتباطات کم و ضعیف با سیستم، نسبتاً به آن نامتصل هستند که متغیرویزگی‌های شخصیتی شهروندان در این دسته قرار می‌گیرد.
۲. متغیرهای وابسته: متغیرهای دارای قدرت هدایت کم و وابستگی زیاد می‌باشند که در این تحقیق متغیر انگیزش بیرونی شهروندان در این دسته قرار می‌گیرد.
۳. متغیرهای پیوندی: متغیرهایی غیرایستا و دارای قدرت هدایت و وابستگی زیاد که هر نوع تغییری در آنها در سیستم اثر می‌گذارد. در تحقیق حاضر، کیفیت پلت فرم داده حاکمیتی باز، عوامل اقتصادی، کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز، عوامل فرهنگی- اجتماعی، توانمندی‌ها و انگیزش درونی شهروندان، عوامل سازمانی و حقوقی در این دسته جای می‌گیرند.
۴. متغیرهای مستقل: متغیرهای زیربنا در مدل هستند که قدرت هدایت زیاد و وابستگی کمی دارند که دو متغیر تحولات بین المللی و عوامل سیاسی داخلی در این دسته قرار می‌گیرند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش، «تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز» و ترسیم روابط علی و ارتباطی سلسله مراتبی این عوامل در قالب مدل‌سازی ساختاری تفسیری، بوده است. بنابراین با توجه به مرور پژوهش‌های قبلی و همچنین نظر خبرگان این تحقیق، تعداد ۱۰ شاخص اصلی تأثیرگذار بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز در قالب سه حوزه‌ی محوری؛ ۱- «عوامل فردی»، شامل؛ ویژگی‌های شخصیتی شهروندان، توانمندی‌های فردی و انگیزش درونی شهروندان و انگیزش بیرونی شهروندان، ۲- «عوامل ساختاری»، شامل؛ عوامل اقتصادی، عوامل سازمانی- حقوقی و عوامل فناوری (در دو بخش مجزای کیفیت پلت فرم داده حاکمیتی باز و کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز، و ۳- «عوامل محیطی»، شامل؛ عوامل فرهنگی- اجتماعی، عوامل سیاسی

داخلی و تحولات بین المللی، تأیید و به منظور تجزیه و تحلیل مبتنی بر روش مدل سازی ساختاری تفسیری انتخاب شدند. سپس با ترسیم گراف شبکه ارتباطی جامعی حاصل گردید، که در آن سطح بندی (اولویت) عوامل موضوعی پژوهش به شکل گرافیکی و در قالب چهار سطح نشان داده شد، که به تفصیل نتایج حاصل از این سطح بندی و تعاملات به وجود آمده به شرح زیر مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

سطح اول، شامل؛ ۱- توانمندی های فردی و انگیزش درونی شهروندان، ۲- انگیزش بیرونی شهروندان، ۳- کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز، به عنوان تأثیرپذیرترین سطح در این تحقیق محسوب می شود و این نتیجه با پژوهش های؛ پروانتو و همکاران^۱ (۲۰۲۲)، به عنوان سرشناس ترین پژوهشگران حوزه ی داده حاکمیتی باز هم خوانی دارد. از سوی دیگر عامل «کیفیت خدمات داده حاکمیتی باز» که شامل؛ توسعه سامانه های مشارکت الکترونیک، کیفیت داده، پشتیبانی، ارائه ی آموزش، وجود مکانیزم های بازخورد در سطح کاربر، شکل گیری اکوسیستم داده حاکمیتی باز و امنیت اطلاعات می باشد، در این سطح اثرپذیری زیادی که در سیستم از خود نشان می دهد، نتایج مطالعات؛ پروانتو و همکاران (۲۰۲۲)؛ ارنارویجر و البرت میجر (۲۰۲۰)، این موضوع را تأیید می کند.

سطح دوم، شامل؛ ۱- ویژگی های شخصیتی شهروندان، ۲- عوامل فرهنگی- اجتماعی، ۳- عوامل سازمانی و حقوقی، ۴- کیفیت پلت فرم داده حاکمیتی باز، دارای تعاملات متقابل بیشتری با سایر عوامل سطوح گراف می باشند. این نتیجه در تحقیقات؛ رحمت الهی و همکاران (۱۳۹۲)، رودساز و همکاران (۱۳۹۷)، بوذرجمهری و همکاران (۱۳۹۸) و قربانی زاده و همکاران (۱۴۰۰ الف)، مورد تأیید قرار گرفته است. به تعبیر این محققان مشارکت شهروندان در جامعه، بیش از وجود بسترهای قانونی و بالقوه، نیازمند تحول و باز اندیشی در زیرساخت های فرهنگی و اجتماعی است، چرا که مشارکت فعالانه شهروندان در تصمیم گیری ها نخست در میزان آگاهی و شناخت آنان از هویت شهروندی خویش متجلی می شود و سپس در مداخله نمودن در اداره همه جانبه امور کشور و سیاست گذاری های کلان محقق می گردد.

سطح سوم، شامل؛ ۱-عوامل اقتصادی، ۲-عوامل سیاسی داخلی، نسبت به عوامل سطوح قبلی اثرگذاری و نقش پررنگ‌تری را در مدل ساختاری تفسیری به نمایش می‌گذارند. این نتیجه با پژوهش‌های؛ عبدالحسین‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، رودساز و همکاران (۱۳۹۷)، ابوالمعالی و همکاران (۱۳۹۹)، قربانی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰ ب) و پرواتو و همکاران (۲۰۲۲)، سازگار است. سطح چهارم، شامل؛ «تحولات بین‌المللی»، آخرین و زیربنایی‌ترین سطح مدل ساختاری این تحقیق طبق ماتریس نهایی، و به عبارتی تأثیرگذارترین عامل تحقیق به‌شمار می‌آید، و همچنین براساس تحلیل میک مک در ناحیه مؤلفه‌های مستقل قرار گرفته است، که دارای قدرت نفوذ بالا و وابستگی بسیار پائینی می‌باشد. لذا بنابر اصول روش ساختاری تفسیری متغیرهایی که قدرت نفوذ و تأثیرگذاری بالایی دارند، به عنوان متغیرهای کلیدی سیستم شناسایی می‌شوند و هرگونه عملی بر این متغیرها سبب تغییر بر سایر متغیرها می‌گردد. این نتیجه با پژوهش‌های؛ اشرافی و اسلامی (۱۳۹۶)، دانشپور و همکاران (۱۳۹۶)، رودساز و همکاران (۱۳۹۷) و قربانی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰ الف)، هم‌خوانی دارد. به طور کلی براساس نتایج این تحقیق، «تحولات بین‌المللی»، «عوامل اقتصادی» و «عوامل سیاسی داخلی» تأثیرگذارترین عوامل این تحقیق به‌شمار می‌آیند، به نحوی که هرگونه تغییر و عملی بر روی آن‌ها موجب بروز تغییرات بر سایر عوامل خواهد شد، البته «تحولات بین‌المللی» با قدرت نفوذ بالا و وابستگی بسیار پایین، در بین این عوامل نقش کلیدی‌تری را ایفا می‌نماید. در مقابل عوامل «انگیزشی درونی و بیرونی شهروندان» به عنوان محرک اصلی برای مشارکت، با توجه به اثرپذیری و وابستگی بالا، بیشتر از سایر عوامل تحت تأثیر تعاملات سیستم قرار دارند.

بنابراین یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نظر به پیچیدگی‌های انسانی و اجتماعی موضوع مورد تحقیق، در کنار تحولات سریع و عمیق فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در عصر حاضر، «مشارکت شهروندان در داده‌حاکمیتی باز» نمی‌تواند یک تصمیم اجرایی محض از سوی حاکمیت باشد، بلکه برای تحقق چنین الگویی بایستی حکومت‌ها ابتدا اقتضاعات گوناگون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سازمانی، فناوری و از همه مهم‌تر تحولات بین‌المللی مرتبط با آن را احصا و واکاوی نموده، سپس با استفاده از پلت‌فرم؛ منابع مالی، فکری و اطلاعاتی و نیز مردم و توانایی خود، ضمن خط‌مشی‌گذاری

جامع به منظور پیاده سازی پارادایم داده حاکمیتی باز، با توجه به شرایط کلان اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور، ظرفیت عظیمی را در جهت «ارتقاء مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز» و انجام دادن کارها به وسیله خود مردم به وجود آوردند.

با توجه به نتایج به دست آمده از تحلیل میک مک و تأیید وجود روابط سلسله مراتبی میان پیشایندهای مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز؛ پیشنهاد می شود که روابط بین المللی بهبود یافته و برای رفع تحریم ها، در جهت رشد اقتصادی و اجتماعی شهروندان و همسویی سیاستگذاری های حکومت با تحولات فناوری روز دنیا، در راستای انعطاف پذیری در مواجهه با تغییرات جهانی، تلاش مضاعف صورت گیرد. همچنین به رسمیت شناختن نقش شهروندان در تصمیم گیری های کلان کشور نیز بایستی تسریع پذیرد. از طرفی لازم است که آرامش عمومی مردم با تعیین معیارهای دقیق حرمانگی درخصوص نحوه و لزوم به کارگیری نظرات شهروندان و نتایج مشارکت در فرآیندهای تصمیم گیری عمومی، جهت حفاظت از اطلاعات و حریم شخصی آنان حفظ گردد.

تعارض منافع

محققان هیچگونه تعارض منافی ندارند.

سپاسگزاری

از مدیران سیاسی و اداری سازمان های زیرمجموعه وزارت کشور که در اجرای این پژوهش محققان را یاری نموده اند صمیمانه قدردانی می نمایم.

ORCID

Hamid Taboli

<http://orcid.org/0000-0002-2983-6624>

Mahboobeh Askari

<http://orcid.org/0000-0002-9095-4240>

Bagherabadi

Pedram Rajabzadeh

<http://orcid.org/0009-0000-4257-5871>

منابع

۱. ابوالمعالی، فاطمه السادات؛ دانش فرد، کرم الله، پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۹). الگویی برای شناسایی پیشران‌های کاربست مدل حکومت باز در دستگاه‌های اجرایی ایران (مورد مطالعه: وزارت کشور). فصلنامه مدیریت دولتی، (۱)، ۱۲، ۱۴۲-۱۷۱.
۲. اسماعیل نژاد، فرانک (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش داده بازحاکمیتی در سطح محلی (مطالعه موردی شهرداری تهران). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران.
۳. اشرفی، داریوش و اسلامی، رضا. (۱۳۹۶). نقش سازمان‌های بین‌المللی در جهانی شدن اقتصاد و تأثیر آن بر حاکمیت ملی. تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، (۳۵)، ۱۰، ۱-۲۵.
۴. بستم، هادی، مشبکی، اصغر، کردنائیج، اسداله، و آذر، عادل. (۱۳۹۴). طراحی مدل کسب و کار انطباقی (مورد مطالعه: صنایع غذایی). کاوش‌های مدیریت بازرگانی، (۱۴)، ۷، ۱۴۹-۱۷۹.
۵. بوذرجمهری، حسین، رجایی، سهیلا، ثنایی، مهدی، هرنندی، یاسمن. (۱۳۹۸). شفافیت، مشارکت و حاکمیت باز. راهکارهای نوین چابک‌سازی حاکمیت. فصلنامه سیاست نامه علم و فناوری، (۴)، ۹، ۵-۱۴.
۶. ثنایی، مهدی؛ تسلیمی، محمد؛ عبدالحسین زاده، سعید و خانی، محمد حسین. (۱۳۹۷). تحلیل و ارزشیابی مدل‌های اکوسیستم داده حکومتی باز. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، (۳۴)، ۲، ۶۰۹-۶۳۶.
۷. جزینی، علیرضا؛ تقوی، منصور و نوروزی، الهه. (۱۳۹۶). تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارتقاء مشارکت اجتماعی شهروندان. مدیریت شهری و روستایی، (۴۶)، ۱۶، ۴۴۵-۴۵۸.
۸. دانشپور، سیدعبداله‌ادی، بهزادفر، مصطفی، برک‌پور، ناصر، شرفی، مرجان. (۱۳۹۶). محیط برنامه‌ریزی مشارکتی؛ ارائه مدل مفهومی برای تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی. دوفصلنامه معماری و شهرسازی، (۱۸)، ۹، ۲۳-۴۲.
۹. رحمت الهی، حسین، آقامحمدآقایی، احسان. (۱۳۹۲). درآمدی بر نقش دولت در فرآیند مشارکت‌پذیری مردم. مجله مطالعات حقوقی، (۳)، ۵، ۶۷-۱۰۷.
۱۰. رحمت الهی، حسین؛ آقامحمدآقایی، احسان و بالوی، مهدی. (۱۳۹۵). کاهش سرمایه اجتماعی، دولت و مشارکت مردم. مدیریت سرمایه اجتماعی، (۳)، ۱۳، ۴۳۵-۴۳۱.

۱۱. رودساز، حبیب؛ قربانی زاده، وجه الله، شادمهری، نیکتا، سید موسوی، سیدحسن. (۱۳۹۷). تبیین الگوی بومی توسعه مشارکت الکترونیک در سیاستگذاری ایران. *فصلنامه سیاستگذاری عمومی*، (۲) ۴، ۸۱-۱۰۴.
۱۲. رهنورد، فرج الله، مؤمن کاشانی، نوشین. (۱۳۹۷). مفهوم دولت باز و داده باز و نقش آن در تحول نظام اداری. *فصلنامه تحول اداری*، (۲) ۵۶، ۱۵-۳۲.
۱۳. عبدالحسین زاده، محمد، ثنائی، مهدی، ذوالفقارزاده، محمد مهدی. (۱۳۹۶). مفهوم شناسی سیاستگذاری داده باز حاکمیتی و تبیین مزایا و فواید آن در عرصه های مختلف سیاستگذاری. *مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی شدن)*، (۲۲) ۷، ۵۵-۷۴.
۱۴. قربانی زاده، وجه الله، معتضدیان، رسول، حسین پور، داود، رهبر، عباسعلی. (۱۴۰۰ الف). طراحی الگوی مشارکت عمومی در خط مشی گذاری با رویکرد چندروشی. *مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی*. (۳۹) ۱۱، ۶۸-۹۲.
۱۵. قربانی زاده، وجه الله؛ معتضدیان، رسول؛ حسین پور، داود و رهبر، عباسعلی. (۱۴۰۰ ب). واکاوی و تبیین پیشران های مؤثر بر آینده مشارکت عمومی در خط مشی گذاری. *فصلنامه مجلس و راهبرد*، (۱۰۷) ۲۸، ۱۸۱-۲۰۸.
۱۶. ملک شاهی، غلامرضا؛ نیکپور، عامر و غلامی، سپیده. (۱۳۹۷). شناخت و ارزیابی عوامل مرتبط با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری. *جامعه شناسی نهادهای اجتماعی*، (۱۲) ۵، ۳۲۷-۳۵۰.
۱۷. ملک نژاد، محمد حسین و ثنائی، مهدی. (۱۳۹۹). مفهوم شناسی فناوری شهروندی. *مطالعات رسانه های نوین*، (۲۱) ۶، ۲۸۱-۳۰۲.
18. Atzori, M. (2015). Blockchain technology and decentralized governance: Is the state still necessary?. Available at SSRN 2709713.
19. Divine Mercy, H; Agham Mohammad Aghaei, E & Balvi, M. (2016). Reduction of social capital, government and people's participation. *Social capital management*, (3) 3, 435- 461.
20. Ingrams, A. (2020). Organizational design in open government: Two cases from the United Kingdom and the United States. *Public Performance & Management Review*, 43(3), 636-661.
21. Lathrop, D. & Ruma, L. (2010). Open government: Collaboration, transparency, and participation in practice. "O"Reilly Media, Inc.
22. Mandal, A. & Deshmukh S. G. (1994). Vendor selection using interpretive structural modeling (ISM). *International Journal of*

Operation & Production Management, 14(6), 52-59.

23. Purwanto, A. Zuiderwijk, A. & Janssen, M. (2022). Citizen engagement with open government data: A systematic literature review of drivers and inhibitors. *Research Anthology on Citizen Engagement and Activism for Social Change*, 1539-1566.
24. Ruijter, E. & Meijer, A. (2020). Open government data as an innovation process: Lessons from a living lab experiment. *Public Performance & Management Review*, 43(3), 613-635.
25. Saylam, A., Karkin, N. & Kocaoğlu, B. U. (2022). Higher public officials on direct citizen participation in Turkey: institutionalized vs. curious public administrators. *In Research Anthology on Citizen Engagement and Activism for Social Change*. 1307-1329 IGI Global.
26. Schmidhuber, L. Piller, F. Bogers, M. & Hilgers, D. (2019). Citizen participation in public administration: investigating open government for social innovation. *R&D Management*, 49(3), 343-355.
27. Zuiderwijk, A. Janssen, M. Choenni, S. & Meijer, R. (2014). Design principles for improving the process of publishing open data. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 8 (2), 185-204.

References [In Persian]

1. Abu al-Ma'ali, F. S; Daneshfard, Karmallah & Pourezat, A.A. (2020). A model for identifying the drivers of the use of the model of government in the executive organs of Iran (Case study: Ministry of Interior). *Public Management Quarterly*, 12 (1), 142-171.
2. Abdul Husseinzadeh, M; Sanai, M & Zolfagharzadeh, M. M. (2017). The concept of open data governance policy and explaining its advantages and benefits in various policy areas. *Strategic studies of public policy (strategic studies of globalization)*, 7 (22), 55 -74.
3. Ashrafi, D., & Eslami, R. (2016). The role of international organizations in the globalization of the economy and its impact on national sovereignty. *Iranian and international comparative legal research*, (35)10, 1-25.
4. Bastam, H., Mashbaki, A., Kardenaij, E., & Azar, A. (2014). Adaptive business model design (case study: food industry). *Business Management Studies*, (14)7, 149-179.
5. Bouzarjomehri, H; Rajaei, S; Sanaei, M & Harandi, Y. (2019). Transparency, open participation and governance, new strategies for governance agility. *Science and Technology Policy Quarterly*, 9 (4), 5-14.
6. Daneshpour, S. A; Behzadfar, M; Barakpour, N & Sharafi, M. (2017).

- Participatory planning environment; Provide a conceptual model for analyzing the factors affecting citizen participation in planning. *Bi-Quarterly Journal of Architecture and Urban Planning*, 9 (18), 23- 42.
7. Esmailnejad, F (2017). *Investigating factors affecting the acceptance of decentralization data at the local level (case study of Tehran municipality)*. Master's thesis, Faculty of Management, University of Tehran.
 8. Ghorbanizadeh, v; Motazedian, R; Hosseinpour, D & Rahbar, A. A. (2021 A). Designing a public participation model in policy-making with a multi-method approach. *Strategic studies of public policy*, 11(39), 68-92.
 9. Ghorbanizadeh, V; Motazedian, R; Hosseinpour, D & Rahbar, A .A. (2021 B). Analyzing and explaining the effective drivers for the future of public participation in policy making. *parliament and Strategic Quarterly*, 28 (107), 181-208.
 10. Jazini, A; Taqwa, M & Nowruz, G. (2017). The Impact of Information and Communication Technology on Promoting Citizens' Social Participation. *Urban and rural management*, 16 (46), 450-458.
 11. Malekshahi, Gh; Nikpour, A & Gholami, S. (2019). Recognition and evaluation of factors related to citizen participation in urban management. *Sociology of social institutions*, 5 (12), 327 -350.
 12. Maleknejad, M .H & Sanai, M. (2020). The concept of citizenship technology. *New Media Studies*, 6 (21) 281 -302.
 13. Rahmatollahi, H., & Aghamohammad Aghaei, E. (2012). An introduction to the role of the government in the process of people's participation. *Journal of Legal Studies*, (3) 5, 67-107.
 14. Rahmatollahi, H., Aghamohammadaghaee, E., & Balavi, M. (2016). Reducing social capital; state and participation of people. *Social Capital Management*, 3(3), 435-461.
 15. Rahnavard, F & Momen Kashani, N. (2018). The concept of open government and open data and its role in the evolution of the administrative system. *Quarterly Journal of Administrative Transformation*, 56(2), 15-32 .
 16. Rudsaz, H; Ghorbanizadeh, V; Shadmehri, N & Seyed Mousavi, S. H. (2018). Explaining the Indigenous Model of Developing Electronic Participation in Iranian Policy Making. *Public Policy Quarterly*, 4 (2), 81 -104.

17. Sanaei, M; Taslimi, M; Abdul Husseinzadeh, S & Khani, M. H. (2019). Analysis and evaluation of open government data ecosystem models. *Journal of Information Processing and Management*, 2 (34), 609-636.

استناد به این مقاله: تابلی، حمید، عسکری باقرآبادی، محبوبه، رجب زاده، پدرام. (۱۴۰۲). عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در داده حاکمیتی باز با رویکرد مدل سازی ساختاری تفسیری. *مطالعات مدیریت خدمات عمومی*، ۱(۱)، ۹۳-۱۲۲. doi: 10.22054/spsa.2023.70448.1006

Studies in Public Service Administration is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International.